

РОСІЙСЬКІ ХРИСТІЯНИ ТА ВІЙНА В УКРАЇНІ:

*Моделі поведінки в контексті
біблійних образів*

Анотація. У статті порушено питання про реакцію російських християн на російське вторгнення в Україну, розглянуто низку біблійних образів для богословського осмислення цієї реакції та запропоновано низку кроків щодо подолання системного надлому в українсько-російських церковних відносинах. Автор вважає, що причиною невизрадної реакції російських християн на війну в Україні є страх та наполягає: церкви в обох країнах після війни мають стати основою загальнонаціонального примирення.

Ключові слова: *війна, російські християни, Понтій Пілат, друзі Іова, колективна відповідальність.*

Title: *Russian Christians and the War in Ukraine: Behavior Patterns in the Context of Biblical Images*

Annotation. In this article the question of the reaction of russian christians to the russian invasion to Ukraine was raised, biblical images for theological understanding of this reaction were studied, steps to overcome the systemic fracture in Ukrainian-Russian church relations were proposed. The reason of the vague reaction of russian christians to the war in Ukraine is fear, the author believes. In author's opinion, the churches in both countries after the war should become the basis of the whole national reconciliation.

Keywords: *war, russian christians, Pontius Pilate, Job's friends, collective responsibility.*

Максим Нестеренко, християнський письменник і публіцист, магістр бухгалтерського обліку та аудиту, податковий експерт медіакомпанії «Factor.Media», уродженець м. Харкова. Переклад із російської мови Любов Кротова.

Вступ

◆ Російська агресія проти України триває вже більше року. Враховуючи масштаби конфлікту та кількість жертв, війна торкнулась усіх сфер суспільного життя в обох країнах. Звісно, й церква не стала тут винятком. Церковні лідери, та й прості віруючі, кожної з країн зробили багато висловлювань з приводу того, що відбувається.

Протягом цього часу мою пильну увагу привертала поведінка російських християн. Біблійний заклик «плакати з тими, хто плаче» (Рим. 12:15) відсилає нас до особливої солідарності, сформованої всередині Церкви. Християни з різних міст і країн, як єдине Тіло Христове, зобов'язані:

1. виявляти щиру увагу та співчуття до бід своїх братів та сестер;
2. надавати їм посильну підтримку у моральній та матеріальній формі;
3. приймати на себе відповідальність у тих випадках, коли наші слова чи дії у прямій чи непрямій формі завдають шкоди нашим братам та сестрам.

Саме з цих трьох простих тез витікає моя методологічна призма, використана під час аналізу того, як поводяться зараз російські християни. Звичайно, будь-який аналіз передбачає певне узагальнення. Тому відразу обмовлюся: мої висновки відображають загальні тенденції та погляди, які домінують у російських церквах та у російськомовних церквах за кордоном. Винятки є, але вони, як і водиться у таких випадках, лише підтверджують правила. Віддаючи належне і навіть висловлюючи щире захоплення, наприклад, позицією Юрія Кириловича Сипка, змушений констатувати, що це «голос волаючого в пустелі». Голос, який тоне у загальному хорі безвідповідальних, недолугих, а то й відверто ворожих заяв.

Загалом за результатами зроблених спостережень можна зробити висновок, що російське християнство «зважене на вазі, і знайдене легеньким» (Дан. 5:27). Замість трьох вищезазначених принципів християнської солідарності, ми бачимо в російському церковному середовищі ознаки байдужості, зустрічних звинувачень та уникнення будь-якої відповідальності за те, що відбувається, як на особистому, так і на колективному рівні. Звісно, вищезазначені тенденції всіляко маскуються елеїними і показово-благочестивими формулюваннями, під які штучно підтягуються біблійні тексти. Проте такі формулювання все більше нагадують фіговий лист, не здатний прикрити реальну духовну наготу тих, хто до них вдається.

Річард Вурмбранд справедливо зазначив, що мова кохання і мова спокуси дуже схожі. Одні й ті ж самі слова «я тебе кохаю» може говорити молодій дівчині і чоловік, який хоче провести з нею все життя, і

чоловік, якому вона потрібна лише на одну ніч¹. Саме в цю пастку зараз потрапили російські християни. Вимовляючи формально правильні слова про любов до ворогів, про християнське прощення, про відсутність засудження, вони вкладають у них інакший зміст, ніж Христос та автори біблійних текстів. Так завжди відбувається тоді, коли людиною керує страх. Бажання замаскувати цей страх, вдягає людину у маску «розсудливості», «стриманості» та «рівновіддаленості від протиборчих сторін».

Святе Письмо містить достатньо прикладів, які дозволяють нам визначити, що ж насправді лежить в основі нинішніх заяв російських церковних лідерів і тих повсякденних реплік у середовищі звичайних віруючих радянського та пострадянського «розливу». Саме біблійні образи, що відображають справжню мотивацію тих заяв, які ми сьогодні чуємо від російських віруючих, покладено в основу тих назв, які я обрав у якості підзаголовків.

У свою чергу, кожен із зазначених «синдромів» – це симптом тієї глобальної хвороби, яка вразила сьогодні російські церкви. Ім'я цієї хвороби «боягузтво», а її побічними ефектами є лінощі розуму, безпринципність, пасивна поступливість, поверхове читання Біблії, відсутність критичного мислення, підлещування до внутрішньої аудиторії та сильних світу цього тощо.

Страх втратити комфортний спосіб життя, рясні фінансові вливання від політично заангажованої частини «пастви» і зазнати тиску від державних органів, штовхають російських церковних діячів до заяв, які здебільшого відображають не біблійну, а «політкоректну» істину, яка не має чіткої позиції, проте начебто «нікого не кривдить». Особливо кумедно виглядає, коли подібні «політкоректні» заяви з приводу війни в Україні роблять ті, хто зовсім недавно дорікав іншим за «лібералізм» у питаннях одягу, сексуальної чистоти, ставлення до ЛГБТ тощо.

Ця стаття не покликана сіяти ворожнечу чи обмежитися даремною критикою. Більше року тому, ще до початку повномасштабної війни, я писав з приводу українсько-російських церковних відносин: «Християни обох країн мають виробити платформу, в рамках якої спочатку примиряться самі, а потім стануть авангардом загальнонаціонального українсько-російського примирення»². Примирення передбачає три конкретні кроки з боку винуватця:

- Визнання провини.
- Покаяння.
- Компенсація завданих збитків.

^[1] Вурмбранд Р. Пытаемы за Христа. – Bartlesville, OK: Living Sacrifice Book Company, 1967. – С. 13.

^[2] Див.: Нестеренко М. Открытое обращение к Алексею Прокопенко. – <https://slovo-proslovo.info/ru/otkrytoe-obraschenie-k-alekseju-prokopenko/>

Примирення, що не супроводжується трьома зазначеними кроками, є бутафорським і не знімає ні матеріального, ні морального тягаря наслідків, які принесла з собою війна. Моя стаття спрямована на те, щоб:

(1) зафіксувати для історії та задокументувати відверто гріховні заяви російських церковних діячів, які звучать нині і від яких вони всіляко відхрещуватимуться після війни;

(2) визначити справжню суть подібних заяв і намітити шляхи покаяння російських християн.

Російські християни мають надати приклад визнання провини та покаяння усьому своєму народові. Без цього примирення, а тим більше відновлення довірчих відносин між українцями та росіянами, неможливе. Не лише в масштабах усього суспільства, але й у більш тісних міжцерковних відносинах.

Синдром Пилата

◆ *«І, як зібрались вони, то сказав їм Пилат: Котрого бажаєте, щоб я вам відпустив: Варавву, чи Ісуса, що зветься Христос? Бо він знав, що Його через заздрощі видали. Коли ж він сидів на суддевім сидінні, його дружина прислала сказати йому: Нічого не май з отим Праведником, бо сьогодні вві сні я багато терпіла з-за Нього... А первосвященики й старші попідмовляли народ, щоб просити за Варавву, а Ісусові смерть заподіяти. Намісник тоді відповів і сказав їм: Котрого ж із двох ви бажаєте, щоб я вам відпустив? Вони ж відказали: Варавву. Пилат каже до них: А що ж маю зробити з Ісусом, що зветься Христос? Усі закричали: Нехай розп'ятий буде!... А намісник спитав: Яке ж зло Він зробив? Вони ж зачали ще сильніше кричати й казати: Нехай розп'ятий буде! І, як побачив Пилат, що нічого не вдіє, а неспокій ще більший стається, набрав він води, та й перед народом умив свої руки й сказав: Я невинний у крові Його! Самі ви побачите...» (Мф. 27:17-24).*

Це усім відомий євангельський фрагмент. Ісус заважав юдейським релігійним вождям, руйнуючи своїми вчинками їхній авторитет, міфологію та пропаганду. Іншими словами, подальша присутність Ісуса серед народу загрожувала самому факту існування цих вождів у звичному для них статусі. Вони могли опинитися на маргінесі не лише релігійного, а й суспільно-політичного життя, оскільки Ісус уже мав більший авторитет, ніж вони (Мф. 7:29).

Не здатні будь-що протиставити Ісусу в духовній сфері, релігійні вожді вирішили знищити Його фізично. Це рішення не було спонтанним, воно зріло протягом тривалого часу і остаточно сформувалося після того, як Ісус воскресив Лазаря (Ів. 11:53). А коли настав слухний час, вони скористалися ситуацією і накинулися на Ісуса, приблизно так само, як

зараз російська армія на Україну. Аналогія зовсім не надумана, адже незалежна Україна так само заважає росії і ставить під питання її статус як наддержави. І росія напала на Україну не спонтанно: цей напад планувався багато років.

Отже, фарисеї вирішили вбити Ісуса і, вибравши влучний час, схопили Його. І ось у цей момент у такому драматичному євангельському сюжеті з'являється новий персонаж – прокуратор Понтій Пилат. Він знає, що Ісус ні в чому не винний. Він знає справжню мотивацію фарисеїв, які вимагають Його страти. Він отримує дипломатичний сигнал від дружини, який підтверджує його власні думки. Проте Пилат не робить нічого, щоб врятувати Христа. Все, на що він виявився здатним – це демонстративно вмити руки, щоб заспокоїти своє сумління та зняти з себе відповідальність за вбивство Праведника.

Пилат не підтримував страту Ісуса. Але й будь-якого реального співчуття до «Праведника Цього» він теж не відчував. Наприклад, «взяв Ісуса Пилат, та й звелів збичувати Його» (Ів. 19:1), а потім двічі заявив: «Отже я покараю Його й відпущу». (Лк. 23:16, 22). Пилат знав, що Ісус не винний, але наказав бити Його. Навіщо? А просто так, щоб «догодити народові» (Мк. 15:15). Пилат розраховував, що публічна прочуханка задовольнить народ, який жадав крові, а після цього він відпустить Ісуса і Він залишиться живим. Як наслідок, і вовки ситі, і вівці цілі.

Говорячи сучасною мовою, Пилат намагався бути «поза політикою» та зберегти «нейтралітет». Він не хотів образити ні прихильників, ні ворогів Ісуса. Однак розрахунок Пилата не виправдався. «Вовки» не наситилися побиттям Праведника, а вимагали Його смерті. І Пилат погодився з убивством невинного, всупереч закону, всупереч дружині та всупереч особистим принципам. Пилат не був ворожий чи приязний до Ісуса. Пилат був до Нього байдужий. Обов'язок будь-якого судді – забезпечити неупереджений розгляд та прийняти об'єктивне рішення відповідно до закону, незалежно від тиску, який на нього чиниться.

Напочатку Пилат і був таким суддею. Але коли йому дали зрозуміти, що подальша принциповість загрожуватиме його особистому становищу («Якщо Його пустиш, то не кесарів приятель ти!» – див. Ів. 19:12), він виніс неправомірне рішення. Тішив себе тим, що внутрішньо, «у себе в серці», це рішення не підтримує, оскільки умив руки і таким чином відмежувався від катів Ісуса. Звичайно, Бог враховує стан нашого серця, тому Ісус і сказав Пилату: «...більший гріх має той, хто Мене тобі видав...» (Ів. 19:11). Однак ці слова не означають, що Пилат не винний. Так, він винен менше, ніж книжники та фарисеї, але на ньому теж є гріх.

На мою думку, саме «синдром Пилата» зараз найбільш поширений серед російських християн і в російськомовних церквах за кордоном. На словах вони «проти війни» та «за мир у всьому світі», вони «моляться

та переживають», можливо, навіть збирають фінансову чи матеріальну допомогу для постраждалих або приймають українських біженців. Але в них не вистачає мужності, щоб відкрито заявити, хто розпочав війну, хто є її винуватцем та засудити цього винуватця. Страх «образити» проросійську аудиторію, втратити фінансування російськими грошима і викликати гнів російської влади виявляються сильнішими, ніж готовність відкрито назвати зло злом.

Саме тому я не вірю у всі ці заклики залишатися «поза політикою», бути «нейтральними», пам'ятати, що «життя ж наше на небі» і що «ми – громадяни неба». На мій погляд, в устах більшості християн – це відмовки, взяті на озброєння під конкретну ситуацію в Україні, а не принципова позиція. У реальному житті ті, хто голосно кричить про те, що вони «поза політикою» насправді такими не є. Вони можуть святкувати 9 травня, сперечатися про Трампа та Байдена і бути в курсі останніх висловлювань Путіна. Вони легко дають моральні оцінки політичним подіям. Але як тільки така оцінка може загрожувати їхньому особистому добробуту, вони раптово згадують, що царство Христа не від цього світу, а життя наше на небі.

Я наполягаю, що в основі всіх невиразних заяв російських християн з приводу війни в Україні лежить страх і байдужість. Тобто ті самі мотиви, які спонукали Пилата розіп'яти Ісуса. Показово, що Пилат за фахом був політиком. І його рішення про розіп'яття Ісуса було суто політичним. Адже «політика – це мистецтво можливого», і з цього погляду Пилат вийшов із ситуації, що склалася, з мінімальними втратами. Він убив лише одну невинну людину, а якби фарисеї підняли заколот, убитих могло бути набагато більше. Аналогічно міркував й інший «політик» – Каяфа:

«Тоді первосвященники та фарисеї скликали раду й казали: Що маємо робити, бо Цей Чоловік пребагато чуд чинить? Якщо так позоставимо Його, то всі в Нього ввірують, і прийдуть римляни, та й візьмуть нам і Край, і народ! А один із них, Кайяфа, що був первосвященником року того, промовив до них: Ви нічого не знаєте, і не поміркуєте, що краще для вас, щоб один чоловік прийняв смерть за людей, аніж щоб увесь народ мав загинути!» (Ів. 11:47-50).

Саме політична доцільність змусила Пилата розіп'яти Христа. Нею ж багато в чому керувалися фарисеї, коли приймали рішення вбити Ісуса. Політична доцільність керувала також і Путіним в його рішенні атакувати Україну. В усіх випадках передбачається досягнення певної політичної мети. А той факт, що досягнення цієї мети супроводжується вбивством невинного, просто не береться до уваги. У цьому суть політики. Ось, наприклад, висловлювання нинішнього керівника російської делегації на українсько-російських переговорах, у минулому міністра культури росії, Володимира Мединського:

«У політиці моральні норми неприйнятні. Тобто для публіки (і на публіці) політики, звичайно, керуються загальноприйнятними нормами моралі і інтересами народу, але на практиці вони наслідують власні інтереси, у кращому випадку – інтереси своїх партій і кланів... Любителі співу про нещасну Фінляндію твердять, що ця маленька країна втратила 10 відсотків своєї території, що 430 000 жителів вимушено переселилися вглиб Фінляндії, створюючи соціальні проблеми. Зрозуміло, це жахливо. Але, по-перше, якщо ви – керівник Російської держави, то і думати ви будете в першу чергу про своїх підданих. Якщо буде потрібно пустити голими на сніг нещасних фінів, щоб ваш народ був у безпеці – ви, не маючи вибору, будете розоряти і виганяти фінів»³.

Війна в Україні – це практичне втілення подібних людиноненавистницьких ідей. В ім'я та під гаслом «безпеки росії» мільйони українців виганяють з їхніх будинків та руйнують їхнє житло. І в цьому полягає політична доцільність путінського режиму. Начхати на моральні принципи та страждання одних людей в ім'я того, щоб забезпечити безпеку іншим людям. Хіба не так поводяться російські християни, які не здатні засудити війну в Україні?

Сьогодні в Україні від російської зброї масово гинуть безневинні люди, у тому числі народжені згори християни. Російські церкви, формально засуджуючи війну, всіляко уникають говорити, хто є винуватцем цієї війни. Не засуджують його дії і не закликають до покаєння. Це виглядає приблизно так, якби в 4-му розділі Буття було просто написано про вбивство Авеля і ні слова не сказано про Каїна, і про ті мотиви, які спонукали його підняти руку на брата. Авель постраждав, навчився смиренності, пролив свою кров... А Каїна взагалі немає! Не треба про нього говорити. Та й хто сказав, що це саме Каїн убив Авеля? Може, це каїнофобський фейк?

Неможливо собі уявити Євангеліє без згадок про конфлікти між Христом і фарисеями, про Каяфу, про підкуп Юди Іскаріота, про ганебний нічний суд у Анни, про біснування синедріону перед Пилатом, про хабар, що фарисеї дали стражникам, які стерегли тіло Ісуса... Гоніння на християн з боку юдеїв, які відбувалися в перші роки після воскресіння Христа, багато в чому були обумовлені саме тим, що Його послідовники прямо говорили, що Ісус був розіп'ятий юдейською релігійною елітою і тим самим підмочували репутацію цієї «еліти». І якби першими християнами керував страх, вони припинили б говорити про Христа.

Повторюю ще раз: в основі хитромудрих висловлювань російських християн про те, що відбувається в Україні, лежить страх. Причому деякі

^[3] Мединский В. Война: Мифы СССР, 1939-1945. – М.: Олма Медиа Групп, 2011. – С. 60, 116.

російські церковні діячі цього навіть не приховують. Візьмемо, наприклад, висловлювання відомого російського богослова та проповідника Олексія Прокopenка: «Друзі, в нашій країні ухвалено закони, за якими за необережні висловлювання у публічному просторі можуть посадити на 15 років. Не на 15 днів, як за хуліганство, а на 15 років, як за зраду Батьківщини. Тому ми дуже обмежені в тому, про що можемо говорити публічно».

Цікава логіка. Якби Олексій жив у I столітті, він, певно, взагалі відмовився б від проповіді Євангелія. Адже фарисеї «заборонили з погрозою» проповідувати про Христа (Дії 5:28). І тим, хто порушував цю заборону, загрожувала страта, а не 15 років в'язниці. Показово, що Олексій Прокopenко, старанно зображуючи із себе «аполітичного» християнина, на практиці поводить себе як чистої води політик. Він не здатний видавити з себе жодної краплі засудження тих, хто змушує страждати його братів та сестер в Україні. Проте він просить співчуття до себе як до того, хто страждає від законів своєї держави, що прийняті тими самими людьми, від яких страждають і українці.

Уявімо, що якась група християн у I столітті закликала б «просто говорити про Ісуса». Навіщо говорити про те, хто Його розп'яв, чому це сталося і за яких обставин? Адже це «політика» та «другорядні деталі». Головне, що Ісус воскрес! Давайте просто говорити про Його любов і молитися! Не «засуджуватимемо» фарисеїв! Адже якщо говорити про те, що вони розп'яли Ісуса, їхні прихильники можуть образитися на нас, а ризик арешту багаторазово зросте. Однак це і є спотворення Євангелія. Вчиняти так – значить, виконувати вимоги тих, хто «змушують вас обрізуватись, щоб тільки вони не були переслідувані за хреста Христового» (Гал. 6:12).

Деякі інші російські діячі підходять до питання більш майстерно. Вони посилаються на слова апостола Петра: «Бо яка похвала, коли терпите ви, як вас б'ють за провини? Але коли з мукою терпите за добрі вчинки, то це вгодне Богові!» (1 Пет. 2:20). Логіка нехитра. Вона зводиться до того, що засуджуючи політику російської держави щодо Укра-

їни, російські християни чинять «злочин». І якщо їх за цю «провину» покарають, то це буде страждання не за Христа, а справедливе страждання, призначене для «душолюбів» (див. 1 Пет. 4:15).

На перший погляд, такий підхід має сенс. Однак, насправді, це така сама лукава спроба «вмити руки», як і у випадку з Пилатом. По-перше, називати зло злом – це не провина, а чеснота (див. Як. 5:12; Іс. 5:20). Тому той, хто страждає за осуд зла, страждає саме як християнин (див. 1 Пет. 4:16). Саме так постраждав Іван Хреститель, який засудив Ірода за шлюб із братовою дружиною (Мф. 14:1-5). Сучасні російські християни, напевно, сказали б, що Іван потрапив до в'язниці через дурість. Поліз «у політику» і в особисте життя Ірода, замість проповідувати про високі духовні принципи. Але Іван вважав інакше.

По-друге, як доводить практика, християни, схильні діяти виходячи з політичної доцільності діятимуть так завжди. Річард Вурмбранд описував випадок, коли після Другої світової війни та встановлення комуністичної влади в Румунії деякі релігійні діячі почали заявляти, що у комунізмі з християнством багато спільного⁴. І це при тому, що комуністи на той час уже вбили багато християн у СРСР. Що рухало цими релігійними діячами? Страх і політична доцільність. Вони теж переконували себе, що відкрито засуджуючи комунізм, вони страждали б не за Христа, а за опір царю, якого треба шанувати.

Але якщо потрапити до в'язниці за осуд тих, хто вбиває твоїх братів у Христі – це не страждання за Христа, то що тоді страждання за Христа? Ймовірно, люди, які кажуть, що вони «готові страждати за Христа, але не страждатимуть за політику», взагалі страждати не збираються. Вони прославлятимуть Путіна та «руський мір», як сучасники Річарда Вурмбранда прославляли Сталіна та комуністичну ідеологію. Наприклад, один московський церковний діяч Андрій Серих у зв'язку зі смертю Жириновського вибухнув компліментами на адресу того, хто неодноразово закликав бомбити Україну. Серих називає Жириновського не тільки «яскравим політиком», а й «християнином». Що це, якщо не плювок в обличчя Христу?

Можна сказати, що такі висловлювання – плід агресивної пропаганди російських ЗМІ. Проте заяви церковних діячів російської еміграції звучать в тому ж дусі політичної доцільності. Наприклад, лідер так званого «Руху шукачів Бога» Сергій Шидловський, який мешкає в Естонії, постійно підкреслює, що він «буде нейтральним» щодо російсько-української війни і нарікає, що в його «багатонаціональний» команді виникають сварки через те, що відбувається в Україні⁵.

⁴ Вурмбранд Р. Пытаемы за Христа. – Bartlesville, OK: Living Sacrifice Book Company, 1967. – С. 13-14.

⁵ Див.: Обращение Сергея Шидловского в связи с войной в Украине. – <https://www.youtube.com/watch?v=9gUaneVHCjs>.

Я наполягаю, що будь-яка «нейтральність» в російсько-українській війні – це нейтральність Понтія Пилата. Його «нейтральність» означала мовчазне схвалення страти невинного Ісуса. Сьогодні «нейтральність» щодо російської агресії проти України означає мовчазну підтримку тих злочинів, які російська армія чинить у цій країні. Про це прямо сказав один із високопосадовців Європейського Союзу Жозеп Боррель:

«Захист України від російського вторгнення означає, що ми відкидаємо закон джунглів, коли «хто сильніший, той і правий». Бути «нейтральним» – це хибний підхід. Одна країна напала на іншу. Ставлячи між ними знак рівності, неможливо відрізнити агресора від жертви. Такий «нейтралітет» може бути зумовлений різними причинами – від прихованої симпатії до страху перед репресіями. Однак на практиці він перетворюється на підтримку росії та її агресивної війни»⁶.

Залишається лише здогадуватися, чому те, що зрозуміло навіть обережному у висловлюваннях європейському чиновнику, досі не зрозуміло багатьом церковним діячам російськомовної еміграції? Адже вони мають доступ до вільних ЗМІ та можуть спостерігати на власні очі всі наслідки агресивної політики росії. А може, їм насправді все давно зрозуміло? І їхній «нейтралітет» лише прикриває проросійську позицію та страх перед втратою російської аудиторії та російських грошей?

Усі зазначені вище (й багато інших) російські діячі всіляко підкреслюють, з одного боку, своє занепокоєння тим, що відбувається в Україні, а з іншого боку – свою політичну нейтральність. І те, й інше – брехня. Насправді їм так само наплювати на те, що відбувається в Україні, як Пилату на долю Ісуса. Звісно, прямо вони про це не скажуть. Можуть пустити сльозу та сказати, що моляться за Україну. Можуть вмити руки, заявивши, що вони у душі проти війни. Але своя доля та доля своїх дітей їх хвилює значно більше, ніж доля українських дітей, яких вбивають російські бомби. Тому краще мовчати про вбивство українських дітей (навіть якщо це діти твоїх братів у Христі), ніж говорити правду і самому опинитися у в'язниці чи залишити своїх дітей без їжі.

Парадокс, але саме ті, хто найгучніше кричить про те, що вони «поза політикою» на практиці найбільше наслідують політиків. Пилат вважав за краще вбити невинного Ісуса, ніж втратити пост прокуратора. Російські діячі вважають за краще мовчати про злочини російської армії, ніж викликати гнів російської влади і образити російськомовну аудиторію. Вчиняти так – означає керуватися політичною доцільністю. Виходить, що Олексій Прокопенко, Сергій Шидловський та багато інших «грома-

⁶ Borrel J. Russia's war against Ukraine: where do we stand and what can the future bring? – https://www.eeas.europa.eu/eeas/russia%E2%80%99s-war-against-ukraine-where-do-we-stand-and-what-can-future-bring_en

дян неба» не просто «влязять у політику», а й безпосередньо займаються політикою. Скільки б вони не говорили про своє «життя на небі», їхні дії говорять про те, що вони піклуються про земні блага.

Показово також, що більшість російських церковних діячів висловлюється про те, що відбувається в Україні, із запізненням і в якомусь сенсі вимушено та неохоче. Вони відверто наголошують, що роблять свої заяви тому, що їхня аудиторія вимагає озвучити позицію з цього питання. Іншими словами, якби не «прохання трудящих» більшість зазначених діячів воліли б промовчати. Мотив той самий – політична доцільність. Але якщо ці панове справді переживають за події в Україні так сильно, як вони про це говорять, чи не мали б вони висловитися на цю тему одразу ж? Не чекаючи, доки аудиторія почне бомбардувати запитаннями.

Байдужість до зла, що відбувається, і страх перед наслідками, які спіткають, якщо назвати зло злом – ось справжні причини, через які «нейтральні та позаполітичні громадяни неба» не можуть прямо засудити дії російських агресорів. Вони вважають, що мовчати чи невиразно бурмотіти загальні фрази – це «мудрість». Однак Мордехай та Іван Хреститель вважали інакше. Мордехай попередив Естер:

«Не думай в душі своїй, що втечеш до царського дому одна з усіх юдеїв... Бо якщо справді будеш ти мовчати цього часу, то полегшення та врятування прийде для юдеїв з іншого місця, а ти та дім твого батька погинете» (Ест. 4:13-14).

Естер могла б відповісти Мордехаю, що від неї нічого не залежить, і її слово нічого не змінить. Але мужність саме й полягає в тому, щоб залишатися вірним Божим принципам незалежно від обставин. А виправдовувати своє боягузтво та байдужість тим, що «життя наше ж на небі» і «ми не повинні лізти в політику» – значить лицемірити.

Згадаймо книгу Ханни Арендт із показовою назвою «Банальність зла»⁷. В ній авторка доводить, що переважна більшість зла здійснюється звичайними людьми, які «просто виконують наказ», мовчать або розводять руками, заявляючи, що від них нічого не залежить. Як приклад, наводить життєпис одного з найвідоміших нацистських злочинців – Адольфа Ейхмана. Ця людина, відповідальна за смерті тисяч євреїв під час Другої світової війни, не була чудовиськом чи кровожерливим монстром. Навпаки, він був зразковим сім'янином, люблячим батьком та практикуючим католиком.

Чому ж така «хороша людина» вбивала євреїв? Він просто не задавався питанням, моральної оцінки своїх дій. На думку Ейхмана, він «просто виконував свою роботу», не заглиблюючись в сутність наказів, які йому віддавали. Таке ж «банальне зло» вчинив Пилат, коли розп'яв Хри-

^[7] Арендт Ханна. Банальность зла. – М.: Европа, 2008.

ста, бажаючи запобігти бунту в народі і не бажаючи вникнути «що є істина». Подібне до цього «банальне зло» здійснюють сьогодні ті російські церковні діячі, які не хочуть «лізти в політику» і є «законослухняними громадянами» російської держави, не заглиблюючись у те, що закони цієї держави злочинні та мерзенні перед Богом.

Вчення Христа і апостолів передбачає особисту відповідальність. А це виключає вчинення «банального зла» на підставі того, що «ми не хотіли лізти в політику». Бог вимагає від нас конкретної оцінки зла і не бере до уваги наші посилання та відмовки. Християнське добро вимагає від нас активного спротиву злу. Потребує особистої рефлексії. Тому кожен, хто намагається «зберегти нейтралітет» між Каїном та Авелем насправді, за замовчуванням, займає позицію Каїна. Він намагається виправдати дії Каїна щодо Авеля або применшити ступінь зла, вчиненого у цих діях. І те, й інше неприпустимо і є гріхом:

«Хто оправдує несправедливого, і хто засуджує праведного, обидва вони Господеві огидні» (Пр. 17:15).

Показово, що більшість із тих, хто переймається аби не образити росіян однозначними оцінками щодо російської агресії проти України, не особливо дбає про почуття українців. Багато хто з тих, хто заявляє, що однозначне засудження росії та політики Путіна може відштовхнути росіян від Христа, під час страждань та масової загибелі українців під бомбами, викладають у своїх соціальних мережах світлини з пікніків із шашликами чи відпочинку на екзотичних курортах. Про те, що це може якось зачепити та образити українців, вони навіть не замислюються. Як Пилат наказав бити Ісуса, не вдаючись у те, що Його послідовникам буде боляче на це дивитися.

Зрештою, найбільш огидним проявом синдрому Пилата є спроба церковних діячів піаритися та хайпувати на темі війни в Україні. Наприклад, вже згаданий вище Сергій Шидловський позначив своє відео як «звернення» у зв'язку з ситуацією в Україні. Але на практиці більш ніж 70-хвилинне відео більше нагадує рекламний ролик, у якому Шидловський розповідає про те, як багато він робить для біженців з України. І анонсує виступ дітей біженців на Великодньому богослужінні у його церкві. Йому та подібним піарникам на людському нещасті, мабуть, треба нагадати слова Господа:

«Отож, коли чиниш ти милостиню, не сурми перед себе, як то роблять оті лицеміри по синагогах та вулицях, щоб хвалили їх люди. Поправді кажу вам: вони мають уже нагороду свою! А як ти чиниш милостиню, хай не знатиме ліва рука твоя, що робить правиця твоя, щоб таємна була твоя милостиня, а Отець твій, що бачить таємне, віддасть тобі явно» (Мф. 6:2-4).

СИНДРОМ ДРУЗІВ ЙОВА

- ◆ *«І сталося по тому, як Господь промовив ці слова до Йова, сказав Господь теманянину Еліфазові: Запалився Мій гнів на тебе та на двох твоїх приятелів, бо ви не говорили слушного про Мене, як раб Мій Йов. А тепер візьміть собі сім бичків та сім баранів, і йдіть до Мого раба Йова, і принесете цілопалення за себе, а Мій раб Йов помолиться за вас, бо тільки з ним Я буду рахуватися, щоб не вчинити вам злої речі, бо ви не говорили слушного про Мене, як раб Мій Йов» (Йов 42:7-8).*

Книга Йова – ще один біблійний сюжет, який чудово ілюструє поведінку російських християн у зв'язку з війною в Україні. Як ми знаємо, Йов – це людина, яку спіткало лихо. Одного дня він втратив своє майно, своїх дітей і своє здоров'я. Після цього до нього прийшли Еліфаз, Білдад та Цофар – друзі Йова, які почали навчати його, як треба любити, як праведно жити і як благоговіти перед Богом. Слова друзів Йова лише зовні мали форму підтримки, реальна суть цих слів полягала в тому, щоб звинуватити Йова:

«Чи мужі замовчать твої теревені, й не буде кому засоромити тебе?» (Йов 11:3).

«бо навчає провина твоя твої уста, і ти вибираєш собі язика хитрунів» (Йов 15:5).

«О ти, що розшарпуєш душу свою в своїм гніві, чи для тебе земля опустіє, а скеля осунеться з місця свого?» (Йов 18:4).

Ці та багато інших жорстких звинувачень від фальшивих «друзів» було кинуте праведному страждальцеві Йову у відповідь на його щирі запитання: «Чому зі мною сталося таке нещастя? Чому я байдужий тим, кому я раніше робив добро? Чому деякі з них відкрито знущаються з моєї біди і кажуть, що так мені і треба?». Саме ці питання ставлять сьогодні українські християни російським. І так само, як свого часу Йов, замість відповідей вони отримують порожні відірвані від життя розмови, одягнені у псевдо-благочестиву мову. Наприклад, їх, як свого часу Йова, звинувачують у нестриманості та гордості:

«Аж доки ти будеш таке теревенити? І доки слова твоїх уст будуть вітром бурхливим» (Йов 8:2).

«Тож людина порожня мудрішає, хоч народжується, як те дике ося!» (Йов 11:12).

«Чого то підносишь тебе твое серце, й які то знаки твої очі дають, що на Бога звертаєш ти духа свого, і з своїх уст випускаєш подібні слова?» (Йов 15:12-13).

Йову було дуже боляче і фізично, і морально. Тому він мав право висловлюватись різко. Він мав право на ці емоції (див. Йов 6:1-3). Те саме можна сказати сьогодні і про українських християн. Російські християни стану українців не розуміють, як друзі Йова не розуміли глибини його страждань. Вже стало притчею во язицех, як російські християни (а чи християни?) у відповідь на крики українських братів про страждання, про душевний і фізичний біль, про відплату для Путіна і для російських солдатів, цинічно вимовляють щось на кшталт: «Ти жорстокий. Треба бути добрішими. Мені так боляче читати твої недружні висловлювання». Друзі Йова говорили йому фактично те саме:

«Бо гнів побиває безглузлого, а заздрощі смерть завдають нерозумному!» (Йов 5:2)

«О ти, що розшарпуєш душу свою в своїм гніві...» (Йов 18:4)

«Хіба твоє зло не велике? Таж твоїм беззаконням немає кінця!» (Йов 22:5)

У чому саме друзі Йова були не праві? Що саме вони казали «не так»? Адже їхні слова за формою звучали дуже благочестиво. Не можна звинувачувати Бога, не можна бути таким самовпевненим, не можна вважати себе безгрішним... У своїй книзі «Коштовне з нікчемного» я припустив, що друзі Йова самі мучилися сумнівами та невирішеними питаннями про те, чому з Йовом сталося нещастя. Але якщо Йов щиро хотів отримати відповідь від Бога, то його друзі вдавали, що їм усе зрозуміло, а Йова намагалися всіляко «осадити». Мовляв, неблагочестиво і навіть богохульно ставити Богові такі запитання. Друзі Йова «заступалися» за Бога. Бог же показав їм, що їхня «послуга» була ведмежою⁸.

Друзі Йова «говорили неправду про Бога» (Йов 13:7). Щось подібне ми спостерігаємо в російських церковних колах через війну в Україні. Українські християни говорять про свої страждання, запитують Бога про те, в чому причина того, що відбувається, тоді як російські «друзі Йова» під виглядом братньої підтримки закидають українцям зустрічні звинувачення. Суть цих звинувачень проста: українці не мають права жорстко висловлюватись щодо росії і не повинні висувати російській державі та суспільству будь-які претензії. Християни мають нести любов, а якщо страждають, то терпіти ці страждання смиренно.

Подібні заклики до любові та смиренності звучать дуже лукаво та неприродно. Друзям Йова було легко розмірковувати про те, як треба благоговіти перед Богом, як треба смиренно переносити все, що б Він не послав, терпіти і не нарікати. Адже вони чудово почувалися, і кожен з них знав, що після повернення від Йова на них чекає власний дім і рідні діти. Приблизно так само виглядає, коли росіяни у своїх будинках

^[8] Нестеренко М. Драгоценное из ничтожного. – К.: Mission Eurasia, 2022. – С. 331-332.

та квартирах, попиваючи каву, вчать любові та смиренності українців, у яких зруйновані міста та які сидять у підвалах, у той час, коли на вулиці вибухають бомби. Не можу не приєднатися до оцінки, яку дав цим «друзям Йова» Юрій Сипко:

«Їх, учителів любові, виявляється хоч греблю гати. Розповідають про любов Божу. Впевнено. Дуже переконливо. Відчуваю, що самі не люблять. Просто професія така. Про благодать Божу дуже барвисто і переконливо розповідають. Звеличують прощення, така небесна риса характеру. Для прикладу наводять Христа, що вмирає на Хресті. Заклик любити так, як полюбив Христос, прощати так, як прощає Христос, діє миттєво та неперевершено. Відчуваю всією душею та серцем, що ні прощати не вміють, ні благодаті Божої не знають. Просто, професія така»⁹.

Показово, що закликаючи українців смиренно переносити труднощі, самі російські християни не готові показати навіть елементарний приклад смиренності. Вони постійно наголошують, що «теж страждають» від війни. Нарікають то на санкції, то на високі ціни, то на погану монетизацію ютуб-каналів. І цим «стражданням» навіть на думку не спадає, що подібні труднощі жодною мірою не можна порівняти з тим, що переносять християни в Україні. Не говорячи вже про те, що у свідомості росіян санкції з'явилися просто так, як стихійне лихо. Їм навіть на думку не спадає, що санкції – прямий наслідок агресивної політики Путіна, отже, у страждань обох народів один і той самий винуватець¹⁰.

Тенденція звинувачувати українців у своїх неприємностях намітилася у російському церковному середовищі досить давно. Своїм корінням вона сягає у 2004 рік, коли в Україні відбулася Помаранчева революція. Активну участь у цій революції взяли українські християни-протестанти. Російська влада запідозрила своїх протестантів у спробі організувати аналогічний «Майдан» у росії та розпочала масові перевірки протестантських церков. І як на це відреагували російські християни? Вони звинуватили своїх українських братів, що ті спровокували негативне ставлення до них із боку російської влади¹¹. Сталося фактично те саме, що і з єврейським народом за часів єгипетського рабства:

«І прибули писарі Ізраїлевих синів, та й кричали до фараона, говорячи: Для чого ти так робиш рабам своїм? Соломи не дають твоїм рабам, а цеглу кажуть нам робити! І ось раби твої биті, і зрішиш

^[9] Сипко Ю. Намедни слушал учителей любви... – <https://ieshua.org/yurij-sipko-namedni-slushal-uchitelej-lyubvi.htm>

^[10] Нестеренко М. Хватит слушать друзей Иова! – <https://slovoproslovo.info/ru/hvatit-slushat-druzey-iova/>

^[11] Див., наприклад, Прокопенко А. Об участии христиан в политических акциях. – <https://alex-pro-1.livejournal.com/459074.html>.

ти перед народом своїм! А він відказав: Нероби ви, нероби! Тому ви говорите: Ходім, принесімо жертву Господеві. А тепер ідіть, працюйте, а солом не дадуть вам! Але призначене число цегли ви дасте! І бачили Ізраїлеві писарі себе в біді, коли говорено: Не зменшуйте з цегли вашої щоденного в його часі! І стріли вони Мойсея та Аарона, що стояли насупроти них, як вони виходили від фараона, та й сказали до них: Нехай побачить вас Господь і нехай вас осудить, бо ви вчинили ненависним дух наш в очах фараона й в очах його рабів, щоб дати меча в їхню руку повбивати нас!» (Вих. 5:15-21)

Наглядачі єврейського народу зі згаданого уривку ставилися до Мойсея так само, як російські церковні діячі ставляться до українських християн. Замість того, щоб справжнього винуватця своїх страждань – фараона, який пригнічував народ, – ці наглядачі звинувачують Мойсея, який «наважився заїкнути» про звільнення з єгипетського рабства і тим самим «спровокував» фараона на репресії. Російські християни ще 15 років тому закидали в обличчя своїм українським братам, що ті, заявивши про себе як структурну одиницю українського громадянського суспільства, зробили їх «ненависними» в очах російської влади.

Згодом подібні маніпуляції прогресували і ставали дедалі майстернішими. За часів Революції гідності 2013-2014 рр. російські християни також замість слів підтримки звинувачували своїх українських братів:

«Церкви Російського Союзу ЄХБ безперестанку моляться про мир для України і про дарування мудрості всім, від кого залежить якнайшвидше вирішення питання громадянського протистояння. Ми проголошуємо свою прихильність до Біблійного вчення, яке не сприймає насильницького повалення законної влади, націоналізму та вирішення соціально-політичних протиріч, інакше як шляхом політичних переговорів. «Бійся, сину мій, Господа та царя, не водися з непевними» (Приповісті 24:21)»¹².

Цікаво, про яке таке «громадянське протистояння» в Україні йшлося, якщо за три місяці до цього, 01.03.2014 р., Совет федерації росії дав згоду на застосування російської армії на території України? Чи російські брати, які ухвалили цю резолюцію, вважали росію та Україну єдиним громадянським простором, а російсько-українське збройне протистояння «громадянським»? Звісно, ані слова засудження російської агресії – так само, як і зараз. Натомість – приховане звинувачення, натяк на те, що українці самі «дострибалися на Майдані» та «насильно повалили законну владу».

Ще цікавіше подивитися на те, з якими вірнопідданицькими словами РС ЄХБ звернувся до Путіна 30.05.2014, тобто, через три місяці після анексії Криму і через півтора місяці після початку війни на Донбасі:

^[12] Резолюція РС ЄХБ от 06.06.2014 г. – <https://mbchurch.ru/news/christian/11142/>

«Ми незмінно позиціонуємо себе як законослухняні громадяни Російської Федерації і докладаємо всіх зусиль для того, щоб ґрунтуватися на біблійному принципі: «Нехай кожна людина кориться вищій владі, бо немає влади, як не від Бога, і влади існуючі встановлені від Бога» (Послання до Римлян 13:1)... Ми високо цінуємо Ваш внесок у зміцнення громадянського миру та порозуміння у російському суспільстві. Молимося за Вас, щоб Господь дав Вам сил і мужності залишатися вірним у боротьбі з проявами ксенофобії та збереження міжконфесійного миру в Росії»¹³.

Вважаю, детальні коментарі тут зайві. Путін веде війну, а російські християни дякують йому за мир. Фактично – це Оруелл у виконанні російських християн. Я вже звертав увагу на те, що оскільки у постмайданній Україні навесні 2014 року в.о. президента став практикуючий баптист Олександр Турчинов, завданням російських баптистів стало якнайшвидше відмежуватися від своїх українських братів та від Турчинова зокрема. Політична доцільність підказала їм, що треба якнайшвидше заявити: Турчинов «не наш», він тільки називається баптистом¹⁴. А можна взагалі не розмінюватися на дрібниці і заявити, що «Турчинов піде в пекло»¹⁵.

Росіяни завжди розуміли слова «...влади існуючі встановлені від Бога» (Рим. 13:1), виходячи зі свого, дуже примітивного і вузького радянсько-імперського контексту. У цьому контексті влада проголошувалась сакральною та недоторканною для критики на підставі нехитрої логіки: це влада, значить вона від Бога, тому все, що вона робить – апріорі схвалюється Богом, і християни не мають права критикувати ці дії. Подібне розуміння накладалося на авторитарну психологію російського суспільства і остаточно цементувалося агресивною державною пропагандою.

Росіянам і на думку не спадає, що таке розуміння не має нічого спільного з біблійним. Адже вся Біблія рясніє випадками, коли пророки та інші Божі люди викривали і жорстко критикували царів та інших правителів і представників влади. До цього слід додати, що сьогоднішній президент – це не цар, а тимчасово призначений народом менеджер. У сукупності все вищесказане означає, що Божественним авторитетом володіє інститут влади, а не персона того, хто займає в державі керівну функцію на цей час.

Будь-яка влада завжди зобов'язана діяти у межах повноважень, визначених державними інститутами. Саме тому, коли народ зажадав від Самуїла замість інституту суддів встановити інститут царя, Самуїл

^[13] Обращение РС ЕХБ от 30.05.2014 – <https://baptist.org.ru/news/main/view/obraschenie-k-prezidentu-rossii-34-sezd>

^[14] Нестеренко М. Алексей Коломийцев об Александре Турчинове. – <https://slovo.proslovo.info/ru/aleksey-kolomiytsev-ob-aleksandre-turchinove/>

^[15] Див.: Колгарев И. Почему Турчинов пойдет в ад? – <https://rusbaptist.livejournal.com/106968.html>

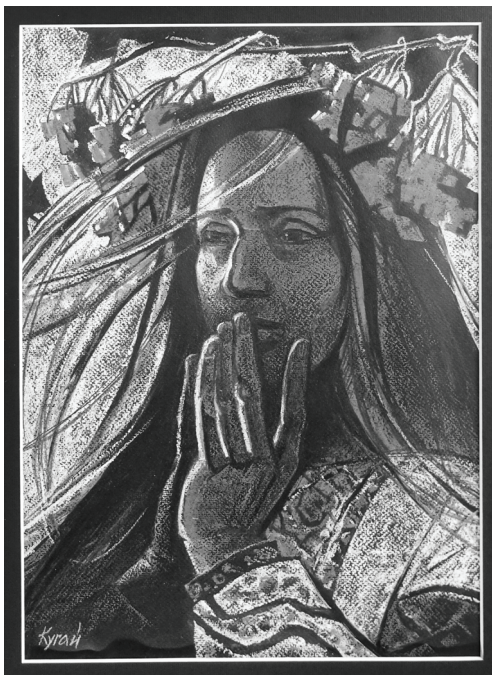
оголосив права цього царя, тобто повноваження, які матиме новий державний інститут (1Сам. 8:7-18). Будь-яка людина, яка займала царський трон, могла діяти лише в межах цих повноважень. Саме тому Ахав, навіть будучи царем, не міг відібрати виноградник у Навотея (1Цар. 21:1-4).

Уявлення про нічим не обмежену владу, коли правитель нікому не підзвітний і все, що б він не зробив проголошується правильним, сягає своїм корінням глибоко в язичництво, коли правителю персонально приписувалися божественні якості. У Біблії ми бачимо щось прямо протилежне: як тільки правитель виходив за межі повноважень, якими наділяє його державний інститут, він втрачав статус Божого слуги і набував статусу узурпатора.

Прикладом цього біблійного принципу можна вважати Саула. Коли Саул усупереч волі Бога помилував царя Амаликитян Агага, він вийшов за межі своїх повноважень. За це Бог відібрав у нього царство (1Сам. 15:1-28), і вже в наступному розділі ми читаємо, як Він проголошує царем Давида (1Сам. 16:1-13). Формально Саул продовжував вважатися царем – він носив царський вінець, сидів на троні і навіть мав у своєму підпорядкуванні армію. Але з погляду Бога царем вже був Давид, а Саул, який втратив Божественну легітимність, вважався бунтівником – тим, хто утримує у своїх руках владу, не маючи на те жодних підстав.

З огляду на зазначене вище, можна зробити висновок, що будь-який диктатор, який узурпував владу завдяки силі, зміні під себе Конституції або шляхом фальсифікації виборів, не може вважатися «Божим слугою». Зокрема ніколи не був Божим слугою жоден керівник СРСР. Тому що ця тоталітарна псевдодержава була сформована завдяки бандитським діям групи терористів на чолі з Леніним і Троцьким. Влада у Радянському Союзі ніколи не була легітимною, тому жоден християнин не зобов'язаний був підкорятися цій «владі» та виконувати її вимоги. Особливо щодо радянської політики державного атеїзму.

Так само сьогодні християни Китаю не повинні підкорятися комуністичним терористам, які захопили владу в Китаї ще за часів, коли цими бандами керував Мао Цзедун. Китайські християни мають право ігно-

рувати незаконні вимоги комуністів щодо порядку проведення церковних богослужінь та реєстрації церков. Божим слугою для християн Китаю є легітимний уряд Китаю у вигнанні, розташований на Тайвані. Якщо застосувати цю логіку до Майдану 2014 року в Україні, то текст «не водися з бунтівниками» (Пр. 24:21) не може бути застосований до християн – учасників протестів. Бо під час подій на Майдані бунтівником був Янукович, а не протестувальники.

Сьогодні, під час повномасштабної агресії росії проти України синдром друзів Йова, звинувачення на адресу жертви в устах російських віруючих досяг свого апогею. Один із друзів Йова, Цофар, закликає Йова покаятися (Йов 11:13-14), а потім разом з Еліфазом приписує Йову низку ймовірних гріхів (Йов 20:19-21; 22:6-9). Ну не може Йов страждати нізащо! У подібній псевдо-благочестивій манері і російські проповідники закликають до покаяння українців. Типові для російської пропаганди звинувачення у стилі «Ну що, дострибалися на Майдані?» та «Це вам за 8-річний обстріл Донбасу!» тут, у кращих традиціях друзів Йова, доповнюються спробами пояснити війну в Україні як покарання за приховані гріхи українців:

*«Тож блаженна людина, яку Бог картає, і ти не цурайсь
Всемогутнього карі:*

*Бо Він рану завдасть і перев'яже, Він ламає й вигоюють руки Його!»
(Йов 5:17-18).*

«Якщо твої діти згрішили Йому, то Він їх віддав в руку їх беззаконня! Тож невинного Бог не цурається, і не буде тримати за руку злочинців,» (Йов 8:4, 20).

*«І знай, вимагає Бог менше від тебе, ніж провини твої того варті!
Бо Він знає нікчемності людські та бачить насилля, і Він не догляне?» (Йов 11:6, 11).*

За логікою сучасних друзів Йова, Бог, мабуть, війною карає українців за: аборти, гей-паради, демократію, яка є винаходом диявола... Потрібне підкреслити. А ще не можна говорити «Слава Україні!», бо цим українці, виявляється, забирають славу у Бога. Взагалі доморощені російські серцевидці мають відповіді на всі запитання. Так і хочеться відповісти їм словами Йова: «Чи ви думаєте докоряти словами? Бо на вітер слова одчайдушного» (Йов 6:26). Про те, що всякій владі треба віддавати належну їй честь (Рим. 13:7) благочестиві російські друзі Йова, звичайно ж, забувають. Як і про те, що виявлена до пресвітера церкви «подвійна честь» (1Тим. 5:17), славу у Бога не применшує.

Ні Україні, ні пресвітеру ніхто не віддає тієї самої слави, яка належить Богові. Навіть про різні Божі творіння сказано, що «Інша слава для сонця, та інша слава для місяця, та інша слава для зір, бо зоря від зорі відрізня-

ється славою» (1Кор. 15:41). Тим більше слава, що належить Творцеві, відрізняється від слави, що віддається творінню. Бог сказав: «А іншому слави Своєї не дам» (Іс. 48:11). Але Україні й не віддається Божа слава. Більше того, гасло «Слава Україні! – Героям слава!» виникло на заході України, де традиційним вітанням вважають слова «Слава Ісусу Христу! – Навіки Богу слава!». Тож люди, серед яких виникло таке популярне сьогодні в Україні вітання, чітко відокремлювали славу, що належить Богу і славу, що належить Україні.

Примітно, що друзі Йова насправді могли вважати словами підтримки свій уявний благочестивий пафос, перемішаний зі звинуваченнями Йова у гріхах. Формально кожен із них намагався замаскувати свої звинувачення під спробу втішити та підбадьорити Йова:

«В шістьох лихах спасає тебе, а в сімох не діткне тебе зло: Викупляє тебе Він від смерти за голоду, а в бою з рук меча. Як бич язика запанує, сховаєшся ти, і не будеш боятись руйни, як прийде вона. З насилля та з голоду будеш сміятись, а земної звірини не бійся» (Йов 5:19-22).

«...аж наповнить уста твої сміхом, а губи твої криком радості... Твої ненависники в сором зодягнуться, і намету безбожних не буде!» (Йов 8:21-22).

«...тож тоді ти підіймеш обличчя невинне своє, і будеш міцний, і не будеш боятись! Бо забудеш страждання, про них будеш згадувати, як про воду, яка пропливла... Від півдня повстане життя, а темрява буде, як ранок. І будеш ти певний, бо маєш надію, і викопавши собі яму та й будеш безпечно лежати» (Йов 11:15-18).

Самі по собі, взяті окремо ці слова дійсно можуть бути сприйняті як підбадьорення. Але якщо врахувати, що вони сказані упереміш із жорсткими і, головне, абсолютно безпідставними звинуваченнями, стає зрозуміло, що жодної підтримки в них немає. Є бажання звинуватити Йова, закрити йому рота, присадити, і воно лише для форми прикрашене підбадьорливими словами, які після таких серйозних звинувачень звучать без особливої щирості. Те саме можна сказати і про «слова підтримки українським братам» з боку російських християн. Йов довго слухав своїх друзів-прокурорів, поки, нарешті, у гніві не вигукнув:

«Та неправду куєте тут ви, лікарі непутящі ви всі! О, коли б ви насправді мовчали, то вам це за мудрість було б!...» (Йов 13:4-5).

«Чув я такого багато, даремні розрадники всі ви!» (Йов 16:2).

«Аж доки смутити ви будете душу мою, та душити словами мене?» (Йов 19:2).

Такими ж, хто «неправду кує», «даремними розрадниками», «лікарями непутящими» та «катами» виступають сьогодні ті росіяни, які під

виглядом підтримки звинувачують українців. Складається враження, що, як і у випадку з друзями Йова (див. Йов 27:12), має місце самоствердження за рахунок чужих страждань шляхом виголошення гарних за формою, але порожніх і беззмістовних слів.

Найбільш огидно, коли російські «друзі Йова» замість політичних та духовно-політичних висувують на адресу українців, на перший погляд, суто духовні звинувачення. Однак формулюють їх так, щоб під цим соусом протягнути потрібний політичний порядок денний. Несподівано виявляється, що коли українські християни говорять про необхідність засудити дії російської влади, вони цим розділяють Церкву. Зокрема, Максим Агафонов у своєму зверненні до християн України кілька разів повторює: «Досить розділень у Тілі Христа!»¹⁶. Невже Максим (і до нього подібні «друзі Йова» з росії) хочуть нам сказати, що заклики українських християн до російських, щоб ті назвали чорне чорним, а біле білим – розділяють Церкву?

Це дуже нагадує заяви російських політиків, які вважають прихильників української незалежності «сепаратистами», які хочуть відірвати «малоросію» від «єдиної та неподільної росії». Невже це логіка у стилі «якщо ми громадяни одного Царя на небі, чому б нам не жити в одній країні тут, на землі?». І столицю цієї країни, звичайно ж, має бути Москва. А як же ж інакше? Якщо так, тоді зрозумілі і заяви РС ЄХБ про російсько-українську війну, як про «цивільне протистояння», і обурення громадянина росії Олексія Прокопенка, що його наважились не пустити в Україну (начебто «до себе додому») влітку 2021 року.

Християнин не зречеться своїх братів через страх перед владою. І про події у сусідній країні він дізнається від них, а не ввімкнувши телевізор. І якщо Максим Агафонов каже: «Досить розділень!», то нехай скаже це Ігорю Колгарьову, який уже відправив Олександра Турчинова до пекла. Нехай це скаже російським християнам, які демонстративно засуджували участь своїх українських братів у Майдані і які зараз ігнорують вбивства своїх братів в Україні. Ось вони і є справжніми творцями розбрату. Вони ставлять свої взаємини із земною владою вище взаємин всередині Тіла Христового. Хоч би як голосно вони при цьому не кричали про свою «аполітичність».

СИНДРОМ АДАМА

- ◆ *«І закликав Господь Бог до Адама, і до нього сказав: Де ти? А той відповів: Почув я Твій голос у раю і злякався, бо нагий я, і сховався. І промовив Господь: Хто сказав тобі, що ти нагий? Чи ти не їв з того дерева, що Я звелів був тобі, щоб ти з нього не їв? А Адам*

^[16] Обращение к христианам Украины. – <https://www.youtube.com/watch?v=eyoVxTSeQjg>

відказав: Жінка, що дав Ти її, щоб зо мною була, вона подала мені з того дерева, і я їв. Тоді Господь Бог промовив до жінки: Що це ти наробила? А жінка сказала: Змій спокусив мене, і я їла» (Бут. 3:9-13).

Усім відомий біблійний фрагмент, який змальовує історію гріхопадіння, дуже точно зображує ще один синдром, характерний для російських християн у зв'язку із поточними подіями в Україні. Це синдром про спробу уникнути відповідальності шляхом різних вербальних інсинуацій, маніпуляцій та вивертів. Коли Бог вказав Адаму та Єві на їхні гріхи, обидвоє відмовилися визнати перед Богом свою частку провини у тому, що сталося. Кожен із них посилався на якусь третю особу, яка була «більш винною».

На думку Адама, той факт, що він отримав заборонений плід від дружини, а не особисто зірвав його з дерева пізнання добра і зла, є достатнім, щоб не визнавати себе винним. Так само і Єва не визнає себе винною, посилаючись на те, що звернула увагу на плід не за своєю ініціативою, а під впливом змія-спокусника. Щось подібне ми спостерігаємо й у російських християн. Вони вважають, що особисто не винні в тому злі, яке робить росія проти українського народу, оскільки вони не входять до складу окупаційного контингенту, не голосували за Путіна або ж у душі «моляться за мир» і виступають «проти війни».

Ми вже говорили, що просто бути «проти війни», нічого не роблячи для її припинення, – це бути Понтієм Пилатом, який був проти страти Христа, але розіп'яв Його своєю байдужістю. У зв'язку з цим потрібно прямо і артикульовано заявити про загальну колективну відповідальність всього російського народу за злочини путінського режиму, що має всі риси неонацистського. Досвід денацифікації гітлерівської Німеччини після Другої світової війни може бути дуже корисним. Як і низка інших аналогій між тодішнім гітлерівським та сьогоднішнім путінським тоталітарними режимами.

Пастор Дітріх Бонхеффер, учасник змови з метою замаху на Гітлера, не знімав із себе, як із німця, відповідальності за злочини, вчинені його фюрером та його народом. Він молився не «за мир у всьому світі», а саме за поразку Німеччини у Другій світовій війні. На його думку, тільки поразкою і супутніми їй ганьбою, розрухою та бідністю німецький народ міг би спокутувати ті страждання, які він завдав іншим народам. Але навіть коли він серед інших учасників змови передав Черчіллю пропозицію вбити Гітлера і після цього з чистого аркуша почати відносини між двома народами, Черчілль відмовився.

На думку Черчілля, необхідно було спочатку розгромити Німеччину на полі бою, оголосити всіх без виключення німців винними у злочинах Гітлера, а вже потім в індивідуальному порядку визначати міру про-

вини кожного з них. Добре відоме висловлювання Черчілля про те, що якщо народ дозволяє управляти собою такому чудовиську як Гітлер, не можна покладати вину за злочини, скоєні гітлерівським режимом, лише на Гітлера та його найближче оточення. Весь народ має понести колективну історичну відповідальність. Ідея колективної відповідальності та колективного покаяння цілком відповідає тому, що ми читаємо у Біблії:

«...молився я Господеві, Богові своєму, і сповідався й казав: О мій Господи, Боже великий і грізний, що стережеш заповіта та милість для тих, хто кохає Тебе, та для тих, хто виконує Твої заповіді! Ми прогрішилися та чинили беззаконня, і були несправедливі, і бунтувалися, і відверталися від Твоїх заповідей та від постанов Твоїх. І не прислухалися ми до Твоїх рабів пророків, що говорили в Твоім Імені до наших царів, наших начальників та наших батьків, і до всього народу землі. Тобі, Господи, справедливість, а нам сором на обличчя, як цього дня для юдея, і для мешканців Єрусалиму, і для всього Ізраїля, близьких та далеких, по всіх тих краях, куди Ти їх вигнав за їхнє спроневірення, що допустилися його перед Тобою. Господи, сором на обличчя нам, нашим царям, князям нашим та нашим батькам, що згрішили перед Тобою! А Господеві, нашому Богові, милість та прощення, бо ми бунтувалися проти Нього, і не слухалися голосу Господа, нашого Бога, щоб ходити законами Його, які Він дав нам через Своїх рабів пророків. І ввесь Ізраїль переступив Закона Твого, і відвернулися, щоб не слухатися Твого голосу, і було вилите на нас те прокляття й та присяга, що написана в Законі Мойсея, Божого раба, бо ми прогрішилися Йому» (Дан. 9:4-11).

Здавалось, особисто Даниїл був ні в чому не винний. На момент вавилонського полону він був молодого благочестивою людиною і завжди дотримувався Божого закону (див. Дан. 1:8). Проте Даниїл не знімає з себе, як із єврея, свою частину відповідальності за вавилонський полон. Він наголошує, що у національній трагедії єврейського народу винен кожен, починаючи від царів і вельмож і закінчуючи рядовим селянином. Саме такий підхід передбачає позиція відповідального громадянина, патріота та християнина.

Згідно з останніми соціопитуваннями, понад 80% українців упевнені, що «прості росіяни» винні у злочинах, скоєних росією щодо України. Причому порівняно з першими тижнями війни спостерігається динаміка постійного зростання цієї цифри¹⁷. На це вплинуло безліч факторів – починаючи від рівня підтримки агресивної політики Путіна в російському суспільстві та закінчуючи особистим знайомством із «простими російськими солдатами» та їхніми телефонними розмовами з мамою,

¹⁷ Див.: <https://sapiens.com.ua/ua/publication-single-page?id=223&fbclid=IwAR3LTkYKA8KWw2TC4yMmukC7U96NuL-Xc8VO1eYqUMwsgMhdV77QtPGBZ3c>

дружиною чи сестрою. Як би там не було, малоросійська ілюзія, визначена у формулі «любимо росіян – зневажаємо Путіна», розвіяна назавжди.

Український народ на власні очі переконався, що «колективний Путін – російський народ – стоїть горою за всі авантюри свого ватажка. Не буде цього Путіна – його співвітчизники знайдуть собі іншого»¹⁸. Безумовно, є окремі люди, які не підтримують злочини своїх співвітчизників, скоєних під прапором путінського режиму. Проте, за влучним висловом Віталія Портникова, йдеться про «росію маргінальну, росію програвшу, росію, яка переконає себе, що влада погана, а хороший народ, а насправді не може достукатися ні до народу, який обирає цю владу, ні до влади, яка є відображенням справжніх сподівань цього народу, який вічно перемагає і не сумнівається у своїй правоті»¹⁹.

Досвід денацифікації Німеччини після Другої світової війни обов'язково доведеться застосовувати для тотальної депутатизації, більш того – деімперіалізації всіх сфер життя російського суспільства. І якщо російські християни претендують на значну роль у постпутінському денацифікованому суспільстві, вони мають стати на чолі процесів, пов'язаних з тотальним каяттям. Вони мають першими говорити про злочини своїх співвітчизників. І пояснювати на засадах Святого Письма: злочини Путіна проти українців – це колективна провина всього російського народу, і вони матимуть наслідки для кожного росіянина.

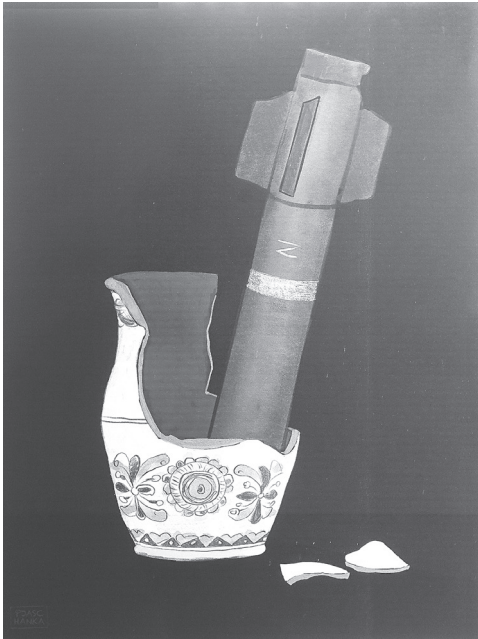
Під час денацифікації гітлерівської Німеччини США, Великобританія та їх союзники виходили з того, що винні всі німці. Аргументи на кшталт «ми про це не знали», «ми нічого цього не робили» – відкидалися. Усіх німців поділили на п'ять категорій: виправдані (Entlastete), симпатичні (Mitläufer), ті, чия вина була незначною (Minderbelastete), винні (Belastete) та головні винуватці (Hauptschuldige)²⁰. Зокрема, усі чиновники автоматично потрапляли до четвертої категорії. Навіть якщо їхня пряма вина у конкретних злочинах не була доведена. Сама приналежність до держапарату Гітлера робила їх злочинцями. Щодо простих німців, їхня вина полягала в тому, що вони не протидіяли злу, не висловлювали своєї незгоди зі злом і не вважали себе винними в цьому злі. Саме в цьому я звинувачую всіх росіян.

Максим Агафонов у своєму зверненні до християн України нарікає на те, що через санкції, що невідомо звідки взялися, в росії зросли ціни, неможливо оплачувати бензин і доводиться шукати другу роботу. Анітрохи йому не співчуваю. Вважаю це закономірним. Скажу більше: надалі матеріальне становище росіян (зокрема російських християн) ще

^[18] Лосев І. Найбільша малоросійська ілюзія. – <https://tyzhden.ua/Politics/115218>.

^[19] Когда в России закончатся дни затмения? – <https://www.svoboda.org/a/29752273.html>.

^[20] Судин Д. Чому росіяни мають понести колективну відповідальність за війну. – <https://tyzhden.ua/World/254521>

більше погіршиться. А коли закінчиться війна всі росіяни у прямій чи опосередкованій формі оплачуватимуть своїми податками, зростанням цін та злиднями відновлення України. Це робитимуть усі. Включно з тими, хто був «проти війни», «молився за мир» і не підтримував Путіна. І це правильно. У цьому полягає ціна, яку має заплатити кожен росіянин за частину колективної провини.

Нагадаю, що українсько-російське примирення неможливе без визнання росіянами своєї провини, покаяння та відшкодування тих матеріальних та моральних збитків, які завдали Україні дії

росії. Коли Закхей покався у своїх гріхах, він вигукнув: «Господи, половину маєтку свого я віддам ось убогим, а коли кого скривдив був чим, верну вчетверо» (Лк. 19:8). За законом, спійманий на крадіжці мав не лише повернути те, що вкрав, а й сплатити штраф. Наприклад, за вкраденого вола штраф був п'ятикратний, а за овечку – чотирикратний (Вих. 22:1). Суть цього закону – саме у компенсації моральної шкоди та страждань, заподіяних жертві.

Російські проповідники люблять повчати любові до ворогів та прощенню. Так от, жодного примирення та прощення між українським та російським народом не може бути, доки росіяни не визнають свою провину, покаються, повернуть Крим і Донбас та виплатять усі репарації. А, можливо, ще й поставлять безкоштовно в Україну деяку кількість газу, як компенсацію моральної шкоди заподіяної мільйонам українців. Якщо російські християни справді хочуть говорити про примирення та прощення, вони мають виступати за повернення українських територій Україні, виплату репарацій та колективне покаяння. І це не жага помсти, не жорстокість і не відсутність любові до ворогів. Це біблійна справедливість.

Чи молюся я за Путіна та російських солдатів? Ні. Я молюся, щоб Господь вилив на них всю лють Свого гніву за те зло, яке вони вчинили. Я впевнений, що це цілком відповідає духу біблійних текстів: «Вавилонська дочко, що маєш і ти ограбована бути, блажен, хто заплатить тобі за твій чин, що ти нам заподіяла!» (Пс. 137:8). Хочу звернути увагу: я не ухвалюю росіянам особистий вирок. Я, подібно до Давида, апелюю до

Божого вироку, щоб Він покарав росіян за ті злодіяння, які підлягають покаранню за Божим законом, а не за моїм бажанням:

«Устань же, о Господи Боже, руку Свою підійми, не забудь про убогих! Чому нечестивий ображує Бога і говорить у серці своїм, що Ти не слідкуєш? Але Ти все бачиш, бо спостерігаєш злочинство та утиск, щоб віддати Своєю рукою! На Тебе слабій опиратиметься, Ти сироті помічник. Зламай же рамено безбожному, і злого скарай за неправду його, — аж більше не знайдеш його! Господь — Цар на вічні вікі, із землі Його згинуть погани!» (Пс. 9:33-37).

Чи готовий я пробачити російським солдатам, які вчинили злочини проти українців? Так. Але лише після того, як ці ворожі солдати будуть знищені. Іншими словами, я припускаю, що хтось із них міг в останні хвилини свого життя покаятися і прийняти Христа як свого Спасителя. У такому разі я готовий бути на небі разом із ними. Однак я впевнений, що за зло, вчинене російськими окупантами в цьому житті, для них немає справедливого покарання, окрім смерті:

«Проклятий, хто пересуває межу свого ближнього!» (Повторення Закону 27:17).

«Проклятий, хто бере підкупа, щоб забити кого, пролляти кров неповинну!» (Повторення Закону 27:25).

Коли покаявся розбійник, що висів на хресті поруч із Христом, Господь обіцяв йому вічне життя у Божому Царстві (Лк. 23:42-43). Але з хреста цього розбійника ніхто не зняв. Російські окупанти, як і всі інші грішники, мають шанс на покаяння та прощення їхніх гріхів завдяки замісній жертві Христа. Однак це не означає, що ми повинні поплескати їх по плечу і заплющити очі на скоєні ними злочини. Покаяння та віра в жертву Христа дає прощення гріхів і вічне життя на небі. Проте тут, на землі, навіть та людина, яка покалася, має сповна понести покарання за всі вчинені нею гріхи.

А говорити про прощення тих російських солдатів, які не каються – безглуздо. Прощаючи того, хто не усвідомив своєї провини, ми лише заохочуємо його грішити більше і тим самим сприяємо множенню зла. А це є не лише спотворенням християнського вчення та порушенням Божественних критеріїв добра та зла. Прощаючи російських солдатів, які не каються, ми грішимо і проти самих росіян. Ми позбавляємо їх можливості усвідомити свої гріхи і зміцнюємо в них впевненість у тому, що вони не роблять нічого поганого. Тобто ми не любимо ворогів так, як мали б це робити.

Тому, тим російським проповідникам, які закликають нас любити ворогів, слід усвідомити: вони не мають уявлення про те, що це означає. Давид описує любов до ворогів ось так:

«І вони оточили мене словами ненависти, і без причини на мене воюють, обмовляють мене за любов мою, а я молюся за них, вони віддають мені злом за добро, і ненавистю за любов мою! Постав же над ним нечестивого, і по правиці його сатана нехай стане! Як буде судитись нехай вийде винним, молитва ж його бодай стала гріхом! Нехай дні його будуть короткі, хай інший маєток його забере! Бодай діти його стали сиротами, а жінка його удовою! І хай діти його все мандрують та жебрають, і нехай вони просять у тих, хто їх руйнував! Бодай їм тенета розставив лихвар на все, що його, і нехай розграбують чужі його працю! Щоб до нього ніхто милосердя не виявив, і бодай не було його сиротам милости! Щоб на знищення стали нащадки його, бодай було скреслене в другому роді ім'я їхнє!» (Пс. 108:3-13)

Давид констатує, що він любить своїх ворогів, а ті за його любов платять йому ненавистю. Саме це має місце зараз в українсько-російських відносинах. Ми нічого поганого не зробили росіянам, до 2014 року ставлення до них в Україні було стабільно позитивним. Однак у зв'язку з тим, що росіяни так безпідставно зненавиділи нас, у нас є всі приводи проявити свою любов до них у тих же формах, що й Давид. Бо тільки через страждання, зубожіння та масову загибель своїх солдатів в Україні росіяни (у тому числі й російські християни) можуть усвідомити, до якого морального дна вони докотилися.

Як бачимо, питання християнського ставлення до поточних подій в Україні торкнулося багатьох наших богословських і світоглядних уявлень. Ми не хочемо більше слухати теоретизуючих російських «богословів», які з поважним виглядом сидячи в кріслі, цитують слова Христа: «Також почувете про війни та про військові чутки. Дивіться, не лякайтеся, бо все це має бути» (Мт. 24:6). Це не те, що мають сьогодні почути українці та українські християни, які опинились у містах, зруйнованих російською армією. Російські християни зараз мають моральне право сказати лише дві речі:

«Знаємо, Господи, нашу безбожність, вину наших батьків, бо ми проти Тебе згрішили,» (Єр. 14:20).

«...Змилуйся, Господи, над народом Своїм, і не видай на ганьбу спадку Свого,...» (Йоїл. 2:17).

Це все, про що російські християни зараз мають звертатися до Бога та своїх українських братів. По-перше, визнання повної провини російського народу, по-друге – благання до Бога про пощаду для цього народу. Будь-які інші заяви від російської християнської спільноти – це виправдання агресивної війни росії проти України та спроба применшити те зло, яке саме зараз робить російська влада і російський народ. Ми, українці, не повинні навіть слухати це!